

Research Paper

Investigating the Indicators and Subjective Patterns of the Majority of Experts in People's Visual Perception of the Rural Environment Appearance

*Jamal-e-Din Mahdi Nejad¹, Ali Sharghi¹, Faezeh Asadpour²

1. Associate Professor, Department of Architecture, Faculty of Architecture and Urban Engineering, Shahid Rajaei Teacher Training University, Tehran, Iran.
2. PhD Student, Department of Architecture, Faculty of Architecture and Urban Engineering, Shahid Rajaei Teacher Training University, Tehran, Iran.

Citation: Mahdi Nejad, J., Sharghi, A., & Asadpour, F. (2020). [Investigating the Indicators and Subjective Patterns of the Majority of Experts in People's Visual Perception of the Rural Environment Appearance (Persian)]. *Journal of Rural Research*, 11(3), 422-439, <http://dx.doi.org/10.22059/jrr.2020.297844.1464>

doi: <http://dx.doi.org/10.22059/jrr.2020.297844.1464>

Received: 14 Feb. 2020

Accepted: 30 July 2020

ABSTRACT

The environment appearance as part of the rural landscape defining the functional personality of the spaces plays an effective role in people's visual perception of the rural environment. Just as in the process of landscape formation, the interior environment of human life must have the necessary quality; its external environment must also have the necessary visual criteria. The present research employs a mixed (quantitative-qualitative) method which is fundamental in terms of goal, exploratory in terms of nature, and a descriptive survey in terms of data collection. The population under study consisted of 21 experts in the field of architecture, urbanization, and rural planning, interviewed using a questionnaire resulted from document content analysis and Delphi survey non-randomly targeted. The extraction indices of the third round of the Delphi were analyzed using SPSS software and through Q Factor Analysis and calculating the weight mean and standard deviation. The results showed that the four dominant subjective patterns for the experts in order of priority include: landscape beauty, readability, clarity, and reading environment, and the highest percentage of explained variance is related to the landscape beauty factor with 35.556%, indicating the importance and priority of this factor. Among the indicators proposed in these subjective patterns, sign (7.619), landscape (7.476) and form (7.381) also had respectively the highest weight mean and the highest impact from the point of view of the community of experts on people's visual perception of the image of the village environment.

Key words:

Visual Perception, Village Landscape, Environment Appearance, Rural, Q Factor Analysis

Copyright © 2020, Journal of Rural Research. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-noncommercial 4.0 International License which permits copy and redistribute the material just in noncommercial usages, provided the original work is properly cited.

Extended Abstract**1. Introduction**

T

he architecture of the village is such that it easily adapts itself to environmental conditions. Flexibility is not only in

form and shape, but it is also visible in how space, size, and geometry are combined. Finding an answer for everyday needs at all levels and stages, from providing materials and preparing them to designing and constructing

*** Corresponding Author:**

Jamal-e-Din Mahdi Nejad, PhD

Address: Department of Architecture, Faculty of Architecture and Urban Engineering, Shahid Rajaei Teacher Training University, Tehran, Iran.

Tel: +98 (912) 1580343

E-mail: Mahdinejad@sru.ac.ir

buildings, all represent the high ratio of creativity of the villagers in the field of beautiful rural architecture. The reason the rural appearance is devoid of quality and does not induce relaxation and the exploitation of the space is the lack of attention of rural planners and managers who have not prepared a comprehensive plan for it yet, and also by the irregular expansion of many villages and the increasing population, this important point has been less and less considered, and this has caused visual disturbance and rural disorder. In this respect, the necessity of proper organizing of the environment, especially the image of the village, becomes more evident.

2. Methodology

This research has a mixed (quantitative-qualitative) method which is fundamental in terms of goal, exploratory in terms of nature, and a descriptive-survey in terms of data collection. The population under study is the experts in the field of architecture, urbanization, and rural planning, who were questioned using a questionnaire resulted from document content analysis and Delphi survey as non-randomly targeted and through Q factor analysis and calculating weight mean and standard deviation, each one of the extraction indices of the third round of Delphi was analyzed using the SPSS software.

3. Results

Results of Q factor analysis performed on data extracted from the Delphi third-round questionnaire have shown that from a total of 21 individuals, 6 factors have been identified. The cumulative percentage of these 6 factors is 73.421%, and among these factors, the interpretation of the given matrix shows that four factors are definable. The first to fourth factors (subjective patterns), which are the largest and most comprehensible factors, include the meanings of landscape beauty, readability, clarity, and reading environment.

The sum of the scores and the mean data of Delphi Third-Round Questionnaire have shown that among the mentioned indicators in these four factors, the indicators of the sign with a weight mean of (7.619) and the standard deviation of (1.627), landscape index with a weight mean of (7.476) and the standard deviation of (1.401) and the index of form with a weight mean of (7.381) and the standard deviation of (0.499) have been recognized by the experts as important. In the last row of importance, respectively, the indices of the node with a weight mean of (2.905) and the standard deviation of (2.773), the extensions index with a weight mean of (3.810) and the standard deviation of (2.228) and the complexity and conflict

index with a weight mean of (4.048) and the standard deviation of (2.037) are located in the last row of importance.

4. Discussion

According to what was obtained from the Q Factor Analysis of the experts' questionnaire, four subjective patterns were respectively specified; among them are landscape beauty, reading environment, clarity, and spatial structure, and the landscape beauty as the greatest subjective pattern influences people's visual perception. Experts consider landscape beauty as the result of a particular combination of physical phenomena and features including skyline, sign, node, landscape, form, density, details, decorations, and geometry. These criteria show that experts believe that in visual perception of the appearance of a village, those images that are clear and easily understandable are more attractive and more desirable than a state in which a kind of disorder governs or has been formed suddenly and incidentally.

5. Conclusion

As mentioned earlier, among the indicators categorized in the identified subjective patterns, the index of sign has the highest importance coefficient and effectiveness on people's visual perception of the appearance of the village. Therefore, in rural environments, identifying the sign requires that rural elements evoke a common meaning in the minds of the majority of the residents of that village. Any element that has the highest number of repetition in the perceptual maps may have a more social aspect than the other elements. Each one of these elements is converted to a sign provided that it has both the highest readability limit in terms of form and is also positioned in a spatial organization in terms of location so that the morphological and natural features of that environment are homogeneous and coherent and it has a desirable landscape.

Acknowledgments

This article is related to the Architecture PhD Thesis, Which is being done by third author to guide the first and second authors in Faculty of Architecture and Urban Engineering, Shahid Rajaei Teacher Training University, Tehran, Iran.

Conflict of Interest

The authors declared no conflicts of interest

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

واکاوی شاخص‌ها و الگوهای ذهنی غالب متخصصان در ادراک بصری مردم از سیمای محیط روستایی

* جمال‌الدین مهدی‌نژاد^۱، علی شرقی^۱، فائزه اسدپور^۲

۱- دانشیار، گروه معماری، دانشکده مهندسی معماری و شهرسازی، دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی، تهران، ایران.
۲- دانشجوی دکتری، گروه معماری، دانشکده مهندسی معماری و شهرسازی، دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی، تهران، ایران.

حکمه

تاریخ دریافت: ۲۵ بهمن ۱۳۹۸
تاریخ پذیرش: ۰۹ مرداد ۱۳۹۹

سیمای محیط به عنوان بخشی از منظر روستایی، تعریف‌کننده شخصیت عملکردی فضاها است که در ادراک بصری افراد از محیط روستایی نقش موثری دارد. همانطور که در فرآیند شکل‌گیری منظر، محیط داخلی زندگی انسان بایستی از کیفیت لازم برخوردار باشد محیط بیرونی آن نیز می‌بایست معیارهای لازم بصری را داشته باشد. لذا به منظور بهبود سیمای روستایی، شناسایی معیارهای مؤثر بر ادراک بصری مردم از محیط روستایی هدف انجام این پژوهش است. این پژوهش دارای روش آمیخته (کمی-کیفی) است که بر حسب هدف بنیادی، به لحاظ ماهیت پژوهش اکتشافی و از حیث گردآوری داده‌ها، توصیفی پیمایشی است. جامعه مورد مطالعه ۲۱ متخصص در حوزه معماری، شهرسازی و روستایی است که از طریق پرسشنامه حاصل از تحلیل محتوای اسنادی و پیمایش دلفی به صورت غیر تصادفی شبکه‌ای مورد پرسشگری قرار گرفتند. شاخص‌های استخراجی مراحل دلفی، با استفاده از نرم‌افزار SPSS و از طریق تحلیل عامل کیو و محاسبه میانگین وزنی و انحراف معیار مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. نتایج نشان داد چهار الگوی ذهنی غالب برای متخصصین به ترتیب اولویت شامل: زیبایی منظره، انسجام ساختاری، وضوح‌پذیری و خوانش محیط است که بیشترین درصد واریانس تبیین شده، مربوط به عامل زیبایی منظره با ۳۵/۵۶۸٪ بوده که حاکی از اهمیت و ارجعیت این عامل دارد. از میان شاخص‌های مطرح‌شده در این الگوهای ذهنی نیز، به ترتیب شاخص‌های نشانه (۷/۶۱۹)، چشم‌انداز (۷/۴۷۶) و فرم (۷/۳۸۱) بیشترین میانگین وزنی و بیشترین تأثیر را از دیدگاه جامعه متخصصین در ادراک بصری مردم از سیمای محیط روستا دارد.

کلیدواژه‌ها:

ادراک بصری، منظر روستا، سیمای محیط، روستا، تحلیل عامل Q

مقدمه

رضایتمندی آن دارد. در واقع مردم با عبور از این فضاها، ادراکات حسی مختلفی را در اثر دریافت پیام‌های متنوع، به خصوص از طریق دیدن، کسب می‌نمایند. ادراکات حاصل از این پیام‌ها در مجموع، در ذهن ناظر نقش می‌بندند و چگونگی رابطه وی را با محیط پیرامونش شکل می‌دهند (Modiri & Nollahioskouei, 2014).

سیما و منظر روستایی به عنوان عناصر مؤثر بر درک بصری مردم از محیط، یکی از مسائل مهم امروزی بوده که در حال حاضر برای متولیان و برنامه‌ریزان روستایی قابل تأمل است. توجه به این مشخصه چه به صورت طبیعی و چه به صورت مصنوعی می‌تواند تأثیر مثبت و منفی بر جذابیت روستایی بر جای گذارد و در تقویت ارزش‌هایی چون هویت کالبدی، زیبایی‌شناسی فرمی بصری و بسیاری از ویژگی‌های شکلی بافت روستایی مؤثر باشد. پس سیمای روستا نه تنها برای ساکنین بلکه برای گردشگران

فضا و چشم‌اندازهای جغرافیایی (شهر و روستا) را می‌توان عینی‌ترین پدیده‌های ناشی از پیوند اندیشه و تفکر با مکان قلمداد کرد (Momeni, 2002). عرصه‌های شهری و روستایی و به عبارتی چشم‌اندازهای جغرافیایی ظروف مکانی فضایی هستند که ظرفیت‌های فکری را متناسب با شرایط زمانی در ساختار و کارکرد خود متبلور ساخته و انسان نیز همواره با آن در ارتباط است. ایجاد ارتباط و درک فضاهایی عمومی در وهله نخست از طریق حس بینایی و مجموع‌های مصور از ابعاد بصری و فضایی محیط پیرامون امکان‌پذیر است. بیش از ۸۰ درصد ارتباط انسان با محیط نیز از طریق دیدن ایجاد می‌شود (Golchin et al., 2012)؛ بنابراین، مشاهده منظر و ادراک آن توسط انسان نقش مهمی در ادراک و شناخت وی از محیط و تعیین رضایتمندی و عدم

* نویسنده مسئول:

دکتر جمال‌الدین مهدی‌نژاد

نشانی: تهران، دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی، دانشکده مهندسی معماری و شهرسازی، گروه معماری.

تلفن: ۰۳۴۳ ۱۵۸۰ (۹۱۲) ۹۸+

پست الکترونیکی: Mahdinejad@sru.ac.ir

محیط بصری نام دارد که درک آن به یک وجه از شیء و محیطه تصاویر بصری‌ای که مبنای آن بوده محدود نمی‌شود. در مورد معماری نیز همین‌طور است و ذهن می‌تواند از تعدد منظرها، تصویری از صورت سه بعدی عینی مجسمه یا بنا را ترکیب کند (Arnheim, 2014).

از دید گابستر بیشترین واکنش‌ها به محیط از طریق تجربه شخصی افراد از منظر تعیین می‌شود (Adelvand & Ghashghaei, 2011). مردم، خیلی بیشتر از آنکه تصور می‌شود، پیرامون خود را می‌بینند و از تجربه دوباره جاهایی که از نظر ویژگی‌های بصری، پرکشش هستند و جاهایی که همواره به نظر می‌رسد روابط و تأثیرات فضایی تازه‌ای دارند، لذت می‌برند (Pakzak, 2010). خصوصیات بصری سهم مهمی در لذت بردن مردم از محیط طبیعی و مصنوع اطراف دارد و باعث جذب سرمایه‌گذاری و پیشرفت‌های اجتماعی و اقتصادی منطقه نیز می‌گردد (Mirkarimi et al., 2014 quoted by Sedaghati & Dortemi, 2017; Modiri & Noorullahi Oskoue, 2014). زمانی که مکان‌ها، با وجود کمیت و کیفیت‌های اطلاعات موجود، به نحو سالم‌تر، ایمن‌تر و مطلوب‌تر مورد استفاده قرار گیرند و نظارت‌های رسمی و یا اجتماعی بالاتری روی آن باشد، آسایش بصری در محیط وجود دارد (Daviran et al., 2013).

با توجه به روند مبانی نظری، دیدگاه‌های نظریه‌پردازان نظریه‌های پشتیبان ادراک بصری قصد نگارندگان، ارزیابی معیارهای عینی بصری در یک فضا (ویژگی‌های کالبدی و فرمی) در ارتباط با معیارهای ذهنی بصری (معانی ادراکی) و پل زدن میان نتایج آن‌ها با آنچه در نهایت از سوی ساکنان در لحظه برقراری ارتباط بصری ادراک می‌شود، است که در تصویر شماره ۱ چهار چوب مفهومی پژوهش مشاهده می‌شود.

ادراک بصری هم جنبه عینی دارد و هم جنبه ذهنی، سیمای کالبدی محیط که توسط انسان ساخته می‌شود و ویژگی‌های طبیعی که در یک محیط وجود دارد واقعیتی عینی است که در مشاهده هر فرد قابل‌رؤیت است، جدای از جنبه تصویری یک محیط ویژگی‌های سیمای کالبدی به واسطه تجربیات فرد مشاهده‌کننده در ذهن او نقش می‌بندد؛ از این رو در ادراک بصری سیمای یک محیط سه بعدی: انسان ساخت، طبیعی و انسانی دخیل است (تصویر شماره ۲).

صداقتی و درتومی (۲۰۱۷) معتقدند مشاهده منظر و ادراک آن توسط انسان، نقش مهمی در ادراک و شناخت وی از محیط دارد و خصوصیات بصری، سهم مهمی در هویت ناحیه و حس مکان دارد، به گونه‌ای که به لذت بردن مردم از محیط طبیعی و مصنوع اطراف کمک می‌کند. از نظر حسینی و همکاران (۲۰۱۱)، مسیرهایی با فرم کالبدی متفاوت از کیفیت بصری متفاوتی برخوردارند و در طراحی‌های شهری توجه به ابعاد و شاخص‌های

و فرد غیر روستایی‌ای که از نقاط مختلف کشور به این مناطق بکر و زیبا می‌آیند نیز حائز اهمیت است. با این حال، همواره مشاهده می‌شود که؛ سیما و ساختار کالبدی روستاهای ایران بانفوذ و هجوم فناوری، فرهنگ و سیمای شهری و هم‌زمان با آن تنزل ارزش‌های فرهنگی و بومی نزد ساکنان روستا، روزبه‌روز و بیش‌ازپیش مخدوش شده‌اند و هر روز از هویت و سیمای اصیل خود دور می‌شوند. هرچند بخشی از این بافت‌ها به سبب توانمندی و ارزش‌های معماری همچنان به حیات خود ادامه داده‌اند (Jamkasra, 2010). بر این اساس سیمای روستایی نقش بی‌واسطه‌ای در توسعه روستایی و بهبود زندگی و نگرش روستاییان به محیط روستایی دارد پس نمی‌توان بدون توجه و اشراف کافی به فرآیندهای درک و فهم محیط از سوی مردم و سازوکارهای مرتبط با آن‌ها، مبادرت به مداخله در محیط کرد؛ زیرا این درک است که در نهایت تعبیر و تفسیر آنان را از محیط و جهان پیرامونشان شکل می‌دهد و اغلب نیز به شکل رفتار در محیط ظهور پیدا می‌کند (Barati & Soleimannejad, 2012). علت اینکه سیمای روستایی عاری از کیفیت و القاکننده آرامش و بهره‌برداری از فضا نیست، عدم توجه برنامه‌ریزان و مدیران روستایی بوده که هنوز برنامه جامعی برای آن تهیه نکرده‌اند و همچنین با گسترش بی‌ضابطه بسیاری از روستاها و افزایش جمعیت رفته‌رفته به این مهم کمتر توجه شده و همین امر موجب اغتشاش بصری و نابسامانی روستایی شده است. از این حیث، شناسایی عوامل تأثیرگذار بر جنبه‌های طراحانه سیمای کالبدی روستا جهت بهبود کیفیت سیمای فرسوده و ناخوشایند روستاهای امروزی امری ضروری است. با توجه به موارد ذکر شده، سؤالات زیر برای انجام پژوهش مطرح می‌گردد:

۱- شاخص‌های مؤثر بر ادراک بصری مردم در محیط روستایی چیست؟

۲- الگوهای ذهنی غالب متخصصان در ادراک بصری مردم از سیمای محیط روستایی چیست؟

۳- از نظر متخصصان، هر یک از شاخص‌های متأثر از سیمای محیط روستا به چه میزان در ادراک بصری مردم حائز اهمیت است؟

مروری بر ادبیات موضوع

ادراک حسی اطلاعات یا درک اشیاء از طرق حس بینایی، شنوایی، لامسه، بویایی و چشایی از دغدغه‌های دیرینه فیلسوفان بوده است (Krin & Benjour, 2013). به طوری که تحریکات محیطی از طریق تعامل همه این حس‌ها و به شکل مرتبط با هم به صورت واحد ادراک می‌شوند (Carmona, 2015). از میان انواع حواس، بیش از هشتاد درصد از ورودی‌های حسی ما بصری است (Douglas Porteous, 2004) که از طریق دیدن در اختیار انسان قرار می‌گیرد. محیطی که از طریق این حس درک می‌شود

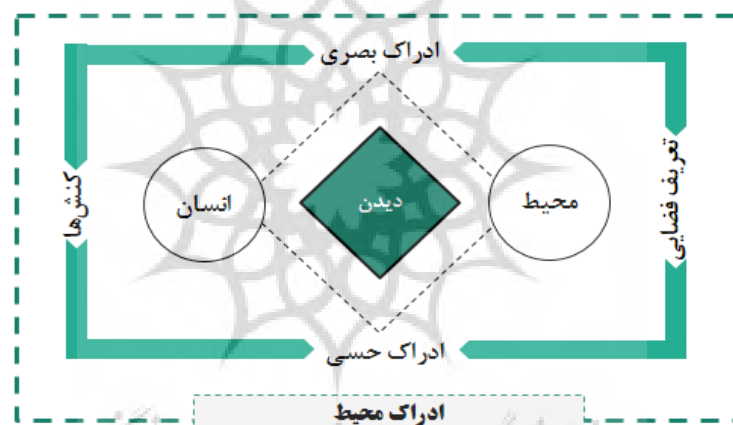
سکونتگاه‌های روستایی نشان‌دهنده هویت و منحصر بودن این مناطق است که دارای مناظر جذابی است و به اعتقاد فرای‌انکوا^۴ (۲۰۱۳) و سارافین^۵ (۲۰۱۲) زیبایی این مناظر نقش بارزی در بازسازی و توسعه روستا ایفا می‌کند. به اعتقاد احمدی و همکاران (۲۰۱۸) عمده تغییرات منظر و چشم‌انداز کالبدی در اغلب روستاها، تغییر کاربری اراضی روستایی است. لوکوزا^۶ و همکاران (۲۰۱۳) نیز معتقدند در محیط روستایی، مناظر روستایی مطلوب انگیزه بیشتری را برای مشارکت ساکنان محلی جهت نظارت و حفظ زمین‌های کشاورزی و تلاش برای حفظ روستاها و اقتصاد ایجاد می‌کند.

بصری به خلق محیط مطلوب می‌انجامد همان‌طور که مدیری و نوراللهی اسکویی (۲۰۱۴) نیز معتقدند، عدم برقراری ارتباط مناسب بین فرم و عملکرد فضایی منجر به شکل‌گیری طرح‌واره‌ها و تصویر ذهنی نامطلوب در ذهن شهروندان می‌گردد.

آذرنیوش و روانجو (۲۰۱۵) معتقدند با گذر زمان ناهماهنگی در عناصر شهری شامل: نماها و جداره خیابان‌ها موجب اغتشاش بصری شهرها می‌شود. در حالی که به اعتقاد حناچی و آرامکی (۲۰۱۳) توجه به سبک معماری سنتی و به‌کارگیری عناصر سنتی دارای ارزش زیبایی‌شناختی می‌تواند حس مثبتی را نسبت به برخی بافت‌های کهنه محلات منفي، ایجاد نماید. در خصوص محیط روستایی فری‌انکوا^۱ و همکاران (۲۰۱۲)، جانکویکاوا و استپانکوا^۲ (۲۰۱۲)، سالاکوا^۳ (۲۰۱۲) معتقدند معماری زیبای

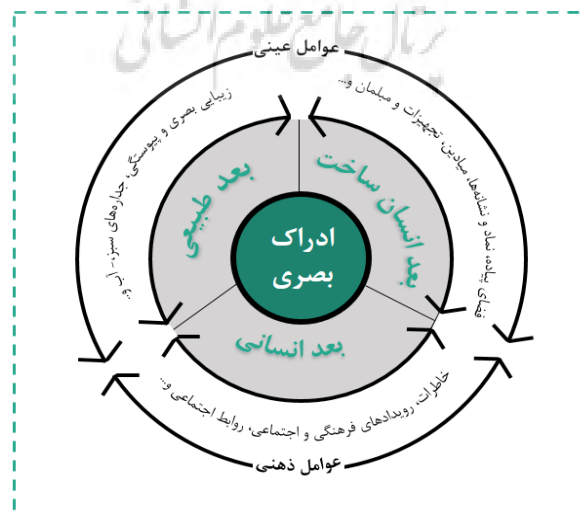
4. Feriancova
5. Sarafin
6. Lokocza

1. Feriancov6
2. Jančovičová & Štěpánková
3. Salacova

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

تصویر ۱. چهارچوب مفهومی پژوهش. منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

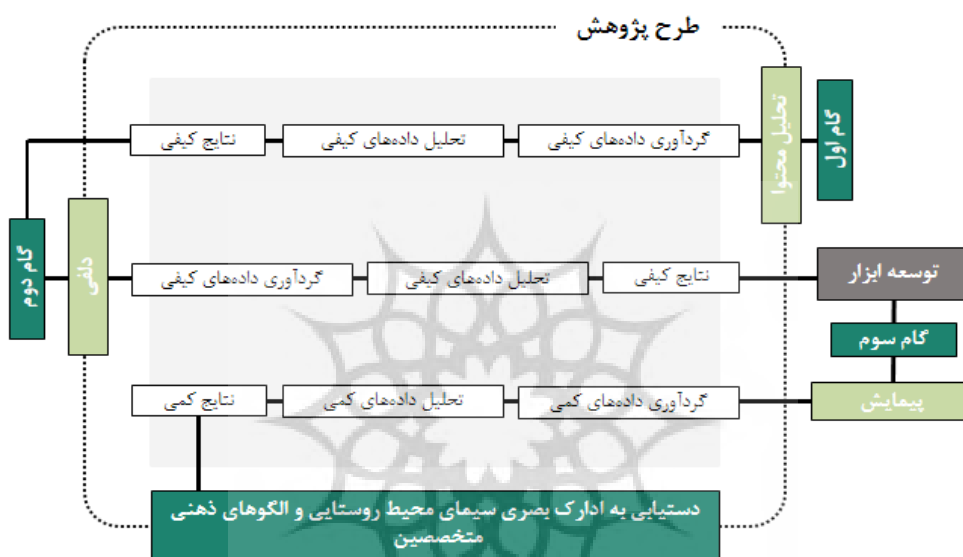
تصویر ۲. ابعاد سازنده ادراک بصری. منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

روش‌شناسی تحقیق

پژوهش حاضر از لحاظ ماهیت، اکتشافی و از حیث روش گردآوری داده‌ها، توصیفی - پیمایشی است و به طور کل دارای روش پژوهش آمیخته (کمی کیفی) است که در سه گام مطابق تصویر شماره ۳ انجام شده است.

در گام اول با مطالعات کتابخانه‌ای و از طریق ابزارهایی مانند فیش، جدول و فرم، به سازماندهی و طبقه‌بندی دانش موجود پیرامون «عوامل مؤثر بر ادراک بصری مردم از سیمای محیط

روستایی» به روش تحلیل محتوا، پرداخته شد. در گام دوم با توجه به ماهیت اکتشافی موضوع و پیشینه پژوهشی ناکافی در حوزه روستایی در بستر فرهنگی و اجتماعی ایران، از روش تحقیق دلفی استفاده شده است. بنابراین طرح پژوهش در بخش توسعه ابزار و آماده‌سازی داده‌ها در ۲ مرحله (۱) تحلیل محتوای اسناد (۲) پیمایش دلفی تعریف می‌گردد. نتایج حاصل از این دو مرحله به توسعه ابزار جهت بررسی پیمایش الگوی ذهنی متخصصین در گام سوم می‌انجامد (تصاویر شماره ۳ و ۴).

تصویر ۳. مراحل طرح پژوهش. منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

تصویر ۴. فرآیند انجام پژوهش. منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

و روستایی شامل: اعضای هیئت علمی دانشگاه تهران، شهید بهشتی، علم و صنعت، شهید رجایی و خوارزمی تشکیل می‌دهند که به روش غیرتصادفی شبکه‌ای، نمونه‌گیری گلوله برفی و بر مبنای غنای نظری در بخش پیمایش دلفی (مطابق نظر ویندل^۸ (۲۰۰۴) در گروه‌های همگن تعداد ۱۵-۱۰ نفر کفایت می‌کند) حجم نمونه ۱۰ نفر و در بخش پیمایش پرسشنامه‌ای جهت تحلیل عامل کیو ۲۱ نفر شرکت داشته‌اند.

روند انجام پژوهش به این صورت است که در بخش تحلیل محتوای اسنادی مرتبط با موضوع پژوهش شاخص‌های مرتبط با ادراک بصری مطابق تصویر شماره ۶ استخراج شد.

در گام دوم به منظور تکمیل شاخص‌های مؤثر بر ادراک بصری از پیمایش دلفی بر اساس آرای متخصصین در دو دور استفاده شد. در دور اول دلفی شاخص‌های تحلیل محتوای اسنادی، در اختیار ۱۰ متخصص قرار گرفت و این‌گونه در قالب مصاحبه‌ای عمیق و ساختار نیافته شاخص‌ها مورد بازبینی قرار گرفت که در دور دوم پرسشنامه‌ای با دو طیف موافق و مخالف تهیه شد و در بین همان متخصصین جهت تأیید و تثبیت نهایی شاخص‌های مؤثر بر ادراک بصری توزیع شد (جدول شماره ۱).

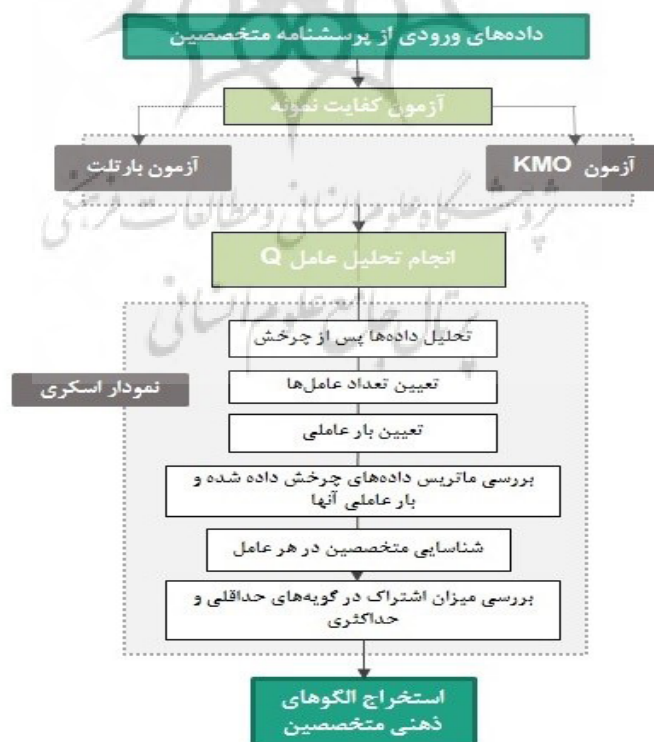
در گام سوم از روش تحلیل عامل کیو استفاده می‌شود تا شاخص‌های سیمای محیط روستا و الگوهای ذهنی متخصصین در زمینه چگونگی ادراک بصری مردم از سیمای روستایی استخراج گردد. از نظر استیلمن و مکونتر^۷ (۱۹۹۹) روش کیو که تحلیل عامل کیو به عنوان بخشی از آن مورداستفاده قرار می‌گیرد، ابزاری توانا جهت درک ارزش‌ها، سلیقه‌ها، نگرانی‌ها و گونه‌شناسی دیدگاه‌های فردی است که در این پژوهش از روش تحقیق دلفی برای جمع‌آوری داده‌ها و در بخش تحلیل داده‌ها از تحلیل عامل کیو (مطابق پژوهش عظمتی و همکاران (۲۰۱۷)، جم و همکاران (۲۰۱۹)، شمس‌دولت‌آبادی و همکاران (۲۰۱۹) عمل شده است) و محاسبه میانگین وزنی و انحراف معیار مطابق تصاویر شماره ۴ و ۵ استفاده شده است.

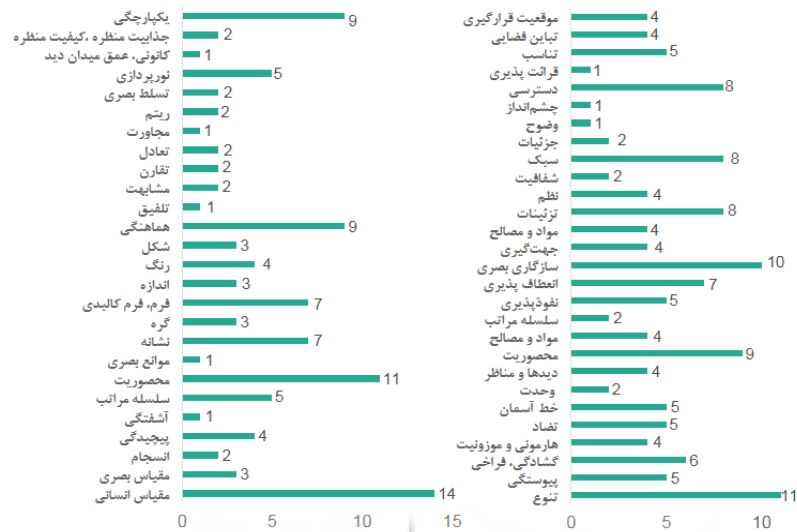
جامعه آماری و حجم نمونه

جامعه آماری در بخش تحلیل محتوای اسنادی شامل مقالات، کتب و پژوهش‌های داخلی و خارجی مرتبط با موضوع پژوهش است و نمونه‌ها از میان منابع در دسترس استخراج شد. در تحلیل پیمایشی جامعه آماری را متخصصین حوزه معماری و شهرسازی

8. Windle

7. Steelman & Maguire

تصویر ۶. فراوانی شاخص‌های استخراج‌شده از تحلیل محتوای اسنادی در ارتباط با ادراک بصری. منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

جدول ۱. مفاهیم استخراج‌شده از تحلیل محتوای اسنادی و دور اول و دوم دلفی.

کد شاخص	شاخص	کد شاخص	شاخص	کد شاخص	شاخص
V1	نور	V19	دیدهای متوالی	V37	توپوگرافی
V2	مصالح	V20	وسعت دید	V38	شیب
V3	رنگ	V21	هارمونی	V39	جزئیات
V4	ریتیم	V22	وحدت	V40	تزئینات
V5	موقعیت قرارگیری	V23	ترکیب	V41	گشایش فضایی
V6	خط آسمان	V24	انعطاف‌پذیری	V42	سایه‌اندازی
V7	قانونمندی در بدنه	V25	تعادل	V43	سیک معماری
V8	گوناگونی ساختار	V26	انسجام	V44	هندسه
V9	پیچیدگی و تضاد	V27	تقارن	V45	فاصله ساختمان‌ها
V10	مقیاس انسانی	V28	تباین فضایی	V46	همجواری
V11	درجه محصوریت	V29	سلسله مراتب	V47	کف‌سازی
V12	تناسب	V30	شفافیت	V48	الحاقات
V13	نشانه	V31	حرکت در فضا		
V14	نمادین	V32	فرم		
V15	گره	V33	تراکم		
V16	جهت‌یابی	V34	اندازه		
V17	هماهنگی در بافت	V35	ارتفاع		
V18	چشم‌انداز	V36	ارتباط توده و فضا		

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

کفایت نمونه‌گیری از طریق آزمون KMO و کرویت بارلت سنجیده شده است. نتیجه آزمون KMO مطابق جدول شماره ۴، ۰/۷۸۷ بالاتر از ۰/۷ است که نشان می‌دهد حجم نمونه کافی است. در آزمون کرویت بارلت فرض صفر بیان می‌کند که ماتریس همبستگی، یک ماتریس واحد و همسان است. اگر معنی‌داری آزمون بارلت کوچک‌تر از ۰/۰۵ باشد (رد فرض صفر) تحلیل عاملی برای شناسایی ساختار (مدل عاملی) مناسب است. همان‌طور که در جدول شماره ۲ مشاهده می‌شود. Sig آزمون بارلت کوچک‌تر ۰/۰۵ است و این بدان معناست که می‌توان مقدار همبستگی را حساب نمود.

مطابق جدول شماره ۳ تحلیل داده‌ها پس از چرخش نشان می‌دهد که از مجموع ۲۱ نفر، ۶ عامل شناسایی شده است. درصد تجمعی کل این ۶ عامل ۷۳/۴۲۱ درصد است که نشان می‌دهد در حدود ۷۳ درصد تفکر پاسخ‌دهندگان مشترک بوده و حدوداً ۲۷ درصد تفکرات فردی، ممکن است از آگاهی‌های اختصاصی، گرایش‌ها و رغبت‌های فردی باشد، بدان معنا که واقعیت بیرونی‌ای وجود داشته که توانسته ۷۳ درصد از تفکر پاسخ‌دهندگان را به خود جلب کند و نظریات مشترک آنان را شکل دهد.

در گام سوم سؤالاتی در قالب گزاره‌هایی در پرسشنامه با طیف لیکرت ۰ تا ۹ (۰ کاملاً مخالف با گزاره موردنظر و ۹ کاملاً موافق) تنظیم شد که در بین ۲۱ متخصص توزیع شد که حجم نمونه نیز از طریق آزمون کی ام او و کرویت بارلت در نرم‌افزار موردبررسی قرار گرفت و به تأیید رسید. در این گام تحلیل عامل Q (تحلیل عامل روی متخصصان و استخراج شاخص‌های حاصل از مصاحبه، مطابق تحقیق عظمتی و همکاران، ۲۰۱۷؛ جم و همکاران، ۲۰۱۹) بر روی داده‌ها صورت می‌گیرد تا بدین صورت الگوهای ذهنی متخصصین که شامل شاخص‌های مؤثر بر ادراک بصری بوده، آشکار گردد. پس از آن به منظور دستیابی به پاسخ سؤال سوم پژوهش، مبنی بر میزان موافقت متخصصان و شناسایی تأثیرگذارترین شاخص بر میزان ادراک بصری مردم از سیمای محیط روستایی، از طریق حاصل جمع نمرات و میانگین، وزن و انحراف معیار هر یک از شاخص‌ها موردبررسی قرار گرفت.

یافته‌ها

ابتدا بر روی داده‌های استخراجی از پرسشنامه، تحلیل عامل Q صورت گرفت و نتایج مستخرج شد. پس از چرخش داده‌ها،

جدول ۲. آزمون KMO و کرویت بارلت برای کفایت حجم نمونه.

میزان اندازه کی ام او	۰/۷۸۷
خی دو	۶۱۱/۲۰۱
درجه آزادی	۲۱۰
سطح معنی‌داری	۰/۰۰۰

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

جدول ۳. واریانس داده‌ها از چرخش تحلیل عاملی.

عامل	مقادیر ویژه			قبل از چرخش			پس از چرخش		
	کل	واریانس %	درصد تجمعی %	کل	واریانس %	درصد تجمعی %	کل	واریانس %	درصد تجمعی %
۱	۷/۷۶۱	۳۶/۹۵۹	۳۶/۹۵۹	۷/۷۶۱	۳۶/۹۵۹	۳۶/۹۵۹	۷/۴۶۸	۳۵/۵۶۸	۲۵/۵۶۳
۲	۲/۳۷۲	۱۱/۲۹۵	۴۸/۲۵۴	۲/۳۷۲	۱۱/۲۹۵	۴۸/۲۵۴	۱/۷۹۹	۸/۵۶۶	۳۴/۱۲۹
۳	۱/۶۹۵	۸/۰۷۲	۵۶/۳۲۵	۱/۶۹۵	۸/۰۷۲	۵۶/۳۲۵	۱/۷۸۴	۸/۴۹۶	۵۲/۶۲۵
۴	۱/۴۰۹	۶/۷۱۰	۶۳/۰۳۶	۱/۴۰۹	۶/۷۱۰	۶۳/۰۳۶	۱/۷۳۹	۸/۲۸۱	۶۰/۹۰۶
۵	۱/۱۷۲	۵/۵۸۳	۶۸/۶۱۹	۱/۱۷۲	۵/۵۸۳	۶۸/۶۱۹	۱/۳۷۸	۶/۵۶۴	۶۷/۴۶۹
۶	۱/۰۰۸	۴/۸۰۲	۷۳/۴۲۱	۱/۰۰۸	۴/۸۰۲	۷۳/۴۲۱	۱/۲۵۰	۵/۹۵۱	۷۳/۴۲۱

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

برای یافتن خط فکری مشترک متخصصین در هر عامل، پاسخ‌هایی با نمره ۰ یا ۹، ۱ یا ۸، از هریک از متخصصین در آن عامل که دارای تکرارهای نصف یا بیشتر در افراد سازنده آن عامل هستند انتخاب می‌گردد که هر کدام از مفاهیم چند بار به‌طور مشترک توسط متخصصین عنوان گردیده است. در جدول شماره ۵ مهم‌ترین عوامل مؤثر بر ادراک بصری مردم از سیمای روستا از نظر متخصصین قرار گرفته است.

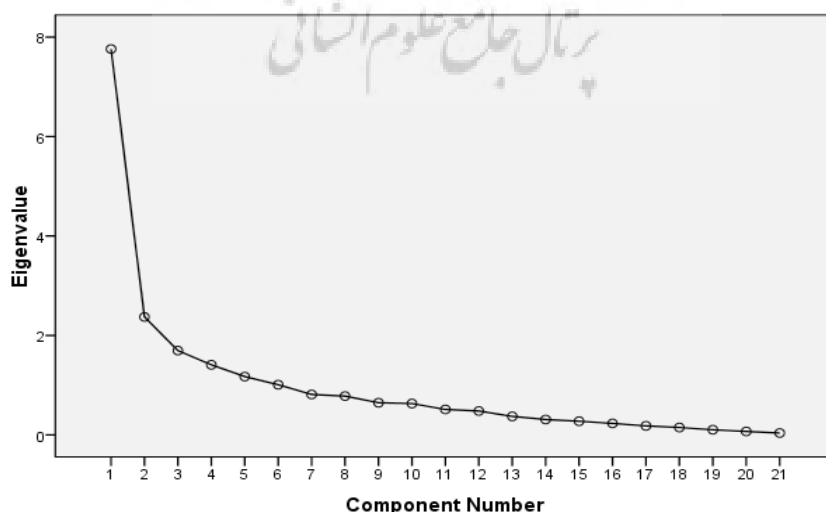
پس از جمع‌آوری اطلاعات و مشخص شدن الگوهای ذهنی متخصصان، به منظور یافتن میزان موافقت متخصصان با هر شاخص از حاصل جمع نمرات و میانگین آن‌ها استفاده شد. جدول شماره ۶ حاصل جمع و میانگین نمرات و انحراف معیار هر شاخص را نشان می‌دهد. همان‌گونه که در جدول شماره ۶ مشخص است، به ترتیب شاخص‌های نشانه با میانگین وزنی ۷/۶۱۹ و انحراف معیار ۱/۶۲۷، شاخص چشم‌انداز با میانگین وزنی ۷/۴۷۶ و انحراف معیار ۱/۴۰۱ و شاخص فرم با میانگین وزنی ۷/۳۸۱ و انحراف معیار ۰/۴۹۹ از سوی متخصصان حائز اهمیت شناخته شده‌اند. در آخرین ردیف اهمیت نیز، به ترتیب شاخص‌های گره با میانگین وزنی ۲/۹۰۵ و انحراف معیار ۲/۷۷۳، شاخص الحاقات با میانگین وزنی ۳/۸۱۰ و انحراف معیار ۲/۲۲۸ و شاخص پیچیدگی و تضاد با میانگین وزنی ۴/۰۴۸ و انحراف معیار ۲/۰۳۷ قرار دارد.

با توجه به نمودار اسکری (تصویر شماره ۷)، خط فرضی نمودار از عامل ششم به بعد شکسته شده و شروع به مسطح کردن می‌شود. لذا عامل اول بسیار بزرگ و معنی‌دار و همچنین عامل‌های دوم، سوم و چهارم نیز دارای معانی بوده و قابلیت تعریف کردن دارد.

جدول شماره ۴ که به کمک نمودار اسکری به دست می‌آید، ماتریس داده‌های چرخش داده و بار عاملی هر کدام از افراد بعد از چرخش را نشان می‌دهد. به کمک این آمار می‌توان به شناسایی عامل‌هایی که قابل تعریف هستند مبادرت ورزید. هر فردی که بار عاملی بزرگ‌تر از ± 0.3 داشته باشد، معنادار تلقی شده و در دسته آن عامل قرار می‌گیرد. بار عاملی 0.3 نشانگر این است که ۹ درصد از واریانس متغیر به وسیله آن عامل تبیین می‌شود. این مقدار واریانس تبیین شده، به اندازه‌ای هست که بتوان بار عاملی را چشمگیر دانست. با توجه به موارد فوق و جدول بار عاملی، عامل اول که همان طبقه اول پاسخ‌دهندگان است از ۱۱ متخصص، عامل دوم از ۲ متخصص، عامل سوم از ۴ متخصص، عامل چهارم از ۲ متخصص، عامل پنجم و ششم از ۱ متخصص تشکیل شده است که از این بین، تفسیر ماتریس داده‌شده نشان می‌دهد که چهار عامل قابل تعریف هستند. عامل (الگوهای ذهنی) اول تا چهارم که بزرگ‌ترین و قابل‌درک‌ترین عوامل بوده، شامل معانی شاخصی بوده که با توجه به پرسشنامه در جداول شماره ۴ و ۵ آمده است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

Scree Plot

تصویر ۷. نمودار اسکری برای تعیین عامل‌های تحلیل عامل. منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

جدول ۴. ماتریس داده‌های چرخش داده‌شده و بار عاملی هریک.

شماره متخصمین	عامل					
	۱	۲	۳	۴	۵	۶
۶	۰/۹۱۴	-۰/۱۷۰	-۰/۱۲۹	۰/۰۳۷	۰/۱۱۰	۰/۰۸۲
۱۴	۰/۹۰۵	-۰/۰۳۸	۰/۱۴۴	۰/۰۹۳	-۰/۱۳۶	۰/۰۷۹
۱۲	۰/۸۹۲	۰/۰۳۰	۰/۰۰۴	۰/۱۸۵	-۰/۰۵۹	-۰/۱۳۶
۵	۰/۸۸۸	-۰/۱۱۴	-۰/۲۰۴	۰/۱۴۰	۰/۰۵۵	۰/۰۳۹
۱۰	۰/۸۶۰	۰/۲۳۱	۰/۱۱۹	-۰/۰۹۷	۰/۰۳۳	-۰/۰۲۷
۸	۰/۸۱۶	۰/۱۰۶	-۰/۰۷۶	۰/۰۶۲	۰/۱۰۱	-۰/۱۳۳
۹	۰/۷۷۰	۰/۰۸۱	-۰/۱۳۸	۰/۲۲۵	۰/۲۶۱	۰/۰۰۴
۱۳	۰/۷۴۳	۰/۰۵۳	۰/۲۹۴	۰/۱۶۷	۰/۰۳۲	۰/۰۵۶
۱۱	۰/۷۳۸	۰/۱۷۸	-۰/۰۳۱	۰/۱۲۰	۰/۱۹۶	-۰/۰۲۶
۳	۰/۵۳۵	-۰/۴۸۹	-۰/۳۳۸	-۰/۰۳۷	-۰/۲۶۸	-۰/۱۷۷
۲	۰/۴۶۷	-۰/۳۰۵	۰/۲۱۳	۰/۴۶۵	-۰/۱۰۸	-۰/۱۵۸
۱۸	۰/۰۶۴	۰/۷۳۱	-۰/۰۳۷	-۰/۱۲۰	۰/۱۱۵	-۰/۱۹۴
۲۰	۰/۰۸۰	۰/۶۸۲	-۰/۰۴۰	۰/۲۰۰	-۰/۱۰۱	۰/۲۳۳
۱۵	۰/۰۹۴	-۰/۰۵۵	۰/۷۹۱	۰/۱۷۹	-۰/۱۱۷	۰/۱۳۲
۲۱	۰/۲۳۶	۰/۱۲۸	-۰/۵۵۶	۰/۳۸۳	-۰/۴۲۸	۰/۰۳۷
۱۷	۰/۴۰۲	-۰/۱۴۴	-۰/۴۹۷	-۰/۴۸۰	-۰/۳۰۲	-۰/۰۹۶
۱۹	۰/۲۳۱	۰/۴۰۰	۰/۴۵۰	۰/۱۱۰	-۰/۲۶۵	-۰/۴۳۰
۴	۰/۲۱۹	۰/۰۳۱	۰/۰۸۷	۰/۷۷۸	-۰/۱۵۵	-۰/۰۸۹
۱۶	۰/۳۹۰	۰/۳۳۷	۰/۰۴۸	۰/۴۹۶	۰/۴۵۰	۰/۰۵۷
۱	۰/۳۷۵	۰/۰۲۵	-۰/۰۶۵	-۰/۱۴۲	۰/۷۲۷	-۰/۰۴۱
۷	۰/۰۳۷	۰/۰۵۵	۰/۱۳۶	-۰/۰۶۹	-۰/۰۴۶	۰/۹۰۶

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

جدول ۵. الگوهای ذهنی متخصمین در راستای عوامل مؤثر بر ادراک بصری مردم از سیمای محیط روستایی.

الگوی ذهنی	مهم‌ترین مفاهیم	شماره افراد	عامل / دیدگاه
زیبایی منظر	خط آسمان، نشانه، گره، چشم‌انداز، فرم، تراکم، جزئیات، تزئینات، هندسه	۶-۱۴-۱۲-۵-۱۰-۸-۹-۳-۱۱-۱۳	دیدگاه اول
انسجام ساختاری	هماهنگی در بافت، هارمونی، سلسله مراتب، تراکم، سبک معماری، مصالح، مقیاس انسانی، نشانه	۲۰-۱۸	دیدگاه دوم
وضوح‌پذیری	نور، مصالح، رنگ، ریتم، مقیاس انسانی، تناسب، هماهنگی در بافت، چشم‌انداز، توپوگرافی، گشایش فضایی	۱۹-۱۷-۲۱-۱۵	دیدگاه سوم
خوانش محیط	خط آسمان، مقیاس انسانی، تناسب، نشانه، نمادین، هماهنگی در بافت، چشم‌انداز، دیدهای متوالی، هارمونی، فرم، ارتفاع، همجواری	۱۴-۴	دیدگاه چهارم

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

جدول ۶. یافته‌های حاصل از پرسشنامه دور اول و دوم دلفی.

کد شاخص	نتایج دلفی		کد شاخص	نتایج دلفی	
	میانگین	انحراف معیار		میانگین	انحراف معیار
V25	۴/۹۵۲	۱/۸۸۴	V1	۵/۱۴۳	۱/۶۵۲
V26	۵/۱۹۰	۱/۹۴۰	V2	۷/۲۸۶	۱/۶۱۷
V27	۴/۸۵۷	۲/۱۰۴	V3	۵/۵۷۱	۱/۵۹۹
V28	۴/۲۸۶	۲/۱۲۵	V4	۵/۰۹۵	۱/۹۲۱
V29	۵/۹۰۵	۱/۸۴۱	V5	۵/۵۲۴	۱/۴۳۶
V30	۶/۱۹۰	۱/۱۲۳	V6	۷/۲۳۸	۱/۸۱۴
V31	۶/۵۲۴	۱/۶۶۲	V7	۵/۵۲۴	۱/۹۶۵
V32	۷/۳۸۱	۱/۴۹۹	V8	۴/۳۳۳	۱/۸۸۰
V33	۷/۲۳۸	۱/۷۵۸	V9	۴/۰۴۸	۲/۰۳۷
V34	۵/۴۷۶	۱/۶۳۲	V10	۶/۸۵۷	۱/۵۹۰
V35	۶/۱۴۳	۲/۱۲۸	V11	۵/۲۸۶	۱/۸۷۵
V36	۵/۸۵۷	۱/۹۵۷	V12	۶/۴۷۶	۱/۹۶۵
V37	۶/۲۳۸	۱/۹۲۱	V13	۷/۶۱۹	۱/۶۳۷
V38	۵/۲۸۶	۱/۹۰۱	V14	۵/۸۱۰	۲/۱۳۶
V39	۷/۱۹۰	۱/۷۵۰	V15	۲/۹۰۵	۲/۷۷۳
V40	۷/۲۳۸	۲/۲۱۱	V16	۴/۷۶۲	۱/۸۴۱
V41	۴/۳۸۱	۲/۴۵۹	V17	۶/۶۶۷	۱/۷۹۸
V42	۵/۳۳۳	۱/۷۱۳	V18	۷/۴۷۶	۱/۴۰۱
V43	۵/۷۶۲	۲/۳۰۰	V19	۶/۰۹۵	۱/۳۰۰
V44	۷/۲۳۸	۱/۳۳۸	V20	۵/۵۲۴	۱/۶۹۲
V45	۶/۰۰۰	۱/۴۱۴	V21	۶/۰۴۸	۱/۴۹۹
V46	۵/۲۳۸	۱/۹۲۱	V22	۵/۲۸۶	۲/۰۰۴
V47	۵/۰۴۸	۲/۲۴۷	V23	۵/۱۹۰	۱/۶۶۲
V48	۳/۸۱۰	۲/۲۲۸	V24	۴/۵۷۱	۱/۵۳۵

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

بحث و نتیجه‌گیری

در این پژوهش عوامل مؤثر بر ادراک بصری مردم از سیمای روستا، دسته‌بندی ذهنیت متخصصین حوزه معماری و روستایی در این زمینه و اهمیت هر یک از شاخص‌ها از دیدگاه آن‌ها مورد بررسی قرار گرفت. بر اساس آنچه از تحلیل عامل کیو پرسشنامه متخصصین به دست آمد، چهار الگوی ذهنی به ترتیب شامل: زیبایی منظره، انسجام ساختاری، وضوح‌پذیری و خوانش محیط در میان آن‌ها مشخص گردید. که زیبایی منظره به عنوان بزرگ‌ترین الگوی ذهنی با بیشترین مشارکت‌کنندگان و درصد واریانس (۳۵/۵۶۸) در ادراک بصری مردم اثرگذار است.

(۱) عامل زیبایی منظره: پژوهش‌های نجفقلی‌پورکلانتری و همکاران (۲۰۱۷)؛ شمیلی و غفوری‌فر (۲۰۱۸) تزیینات، جزئیات و هندسه را در ادراک و ایجاد زیبایی بصری مؤثر دانسته‌اند. در این پژوهش نیز متخصصان زیبایی منظره را نتیجه ترکیب خاصی از پدیده‌ها و ویژگی‌های فیزیکی شامل: خط آسمان، نشانه، گره، چشم‌انداز، فرم، تراکم، جزئیات، تزیینات و هندسه می‌دانند، این معیارها نشان می‌دهد که متخصصان معتقدند در درک بصری سیمای یک روستا، سیماهایی که واضح بوده و به آسانی قابل درک هستند، جذاب‌تر و مطلوب‌تر از حالتی است که نوعی بی‌نظمی در آن حاکم بوده و یا به‌صورت ناگهانی و اتفاقی شکل یافته‌اند. از آنجا که بکر بودن یک روستا جزئی از

روستا در خط آسمان نمود می‌یابد، پس خط آسمان زیبا در نظم‌دهی به مناظر روستایی و خوانایی آن مؤثر است. پژوهش **عقلمند و بختیاری (۲۰۱۵)** نیز خط آسمان را عاملی مهم در نظم‌دهی عناصر سازنده محیط دانسته است. تنوع در ارتفاع و عدم پیروی در واحدهای همسایگی و هم‌جواری‌ها موجب ایجاد سیمایی بی‌قاعده و اتفاقی در اکثر ساختمان‌های روستایی شده و خوانش محیط را تهدید می‌کند بنابراین لحاظ شاخص‌های خوانش محیط در طراحی‌ها جهت ادراک بصری مردم از سیما حائز اهمیت است.

در این پژوهش از میان شاخص‌های دسته‌بندی شده در الگوهای ذهنی به ترتیب ۳ شاخص نشانه، چشم‌انداز و فرم با میانگین وزنی ۷/۶۱۹، ۷/۴۷۶ و ۷/۳۸۱ از سوی متخصصان بر ادراک بصری مردم از سیمای روستا حائز اهمیت شناخته شده‌اند. نشانه‌هایی که با توجه به عناصر بصری شکل می‌گیرند از یک سو به خاطر سرعت انتقال پیام و از سوی دیگر به دلیل وسعت و قدرت تأثیرگذاری بر مخاطب مورد توجه است. در این نوع از نشانه‌ها، یک شکل با فرم خاص خود و با بیانی ساده و روان موضوع را تجسم می‌بخشد. نشانه‌های تصویری یا از نظر مفاهیم سمبولیک با موضوع مورد نظر مرتبط است و یا به‌عنوان نمادی مستقل، با گذشت زمان معرف موضوع می‌شوند. در بسیاری از موارد این‌گونه از نشانه‌ها برای بیننده در حکم کشف و پی بردن عملکرد برجسته‌ای است که از دوران کودکی با او همراه بوده است. در محیط روستایی، اولین ادراک ذهنی فرد ساکن، درک وی از سیما و منظر روستایی است که ذهنیات و روحیات او را تحت تأثیر قرار می‌دهد، تصویری که از این محیط در ذهن مردم به وجود می‌آید حاصل رابطه دوجانبه بین او و محیط است، مطابق پژوهش **مهدی‌نژاد و همکاران (۲۰۱۹)** در محیط روستایی این زمانی به بهترین وجه درک می‌شود که فرد ساکن در روستا، سیمای روستایی مطلوبی را مشاهده کند و بای نظمی و اغتشاش سیمای روستایی روبه‌رو نگردد و ساختار مصنوع محیط روستایی از لحاظ فرمی، هماهنگ و هم‌راستا بوده و ساختار چشم‌اندازهای طبیعی آن به مخاطره نیفتد.

در محیط‌های روستایی، شناسایی نشانه مستلزم این است که عناصر روستایی معنایی مشترک را در ذهن اکثر ساکنان آن روستا تداعی نماید (این ملاک یکی از شروط اساسی نشانه به عقیده نشانه‌شناسان اجتماعی است). پژوهش **ترکاشوند و مجیدی (۲۰۱۳)** نشان داده است؛ هر عنصری که دارای بیشترین تعداد تکرار در نقشه‌های ادراکی باشد ممکن است بیش از سایر عناصر توانسته باشد جنبه اجتماعی بیابد. این امر در رابطه با کاربری‌های عمومی (گره‌ها، بناهای فرهنگی، مذهبی، فضای سبز و ...) مصداق دارد و از آنجا که با طیف گسترده‌تری از ساکنان سروکار دارند، پتانسیل بیشتری برای نشانه شدن در ذهن آنان خواهد داشت به علاوه اینکه هر قدر زمان حضور یک عنصر در

ذات طبیعی آن است، زیبایی نیز در طبیعت بکر بر زشتی غلبه می‌کند، لذا قرار گرفتن روستاها در بستر طبیعی و برخورداری از چشم‌اندازهای طبیعی، مانند جنگل، دشت، کوهستان، رودخانه و عناصر طبیعی دیگر، باعث شده تا افکار انسان در خصوص معیارهای زیبایی منظره گسترش یابد و آن را از فرآیند ادراک بصری به تفکری جامع‌تری برساند. از آنجایی که پیام‌های بصری عموماً با علائم مبادله می‌شود، نوع تزیینات به‌کاررفته در روستا، از لحاظ رنگ، مصالح، هندسه در ذهن بیننده اثری ماندگار بر جای می‌گذارد، بنابراین سیمای محیط در صورتی از لحاظ زیبایی لذت‌بخش خواهد بود که با بهره‌گیری از کلیه ابزارهای محیطی نام‌برده، تجربیات حسی لذت‌بخشی را برای افراد فراهم کند، ساختار ادراکی دلپذیری داشته و نمادهای لذت‌بخشی را برای فرد تداعی کند. (۲) عامل انسجام ساختاری: پیوستگی اجزای سیمای روستا شامل سبک معماری، مصالح و مقیاس انسانی منجر به شکل‌گیری یک استخوان‌بندی واحد در محیط روستا شده و بخش‌های مختلف روستا را به صورتی منظم حول خود سازماندهی کرده و ارتباط بین بخش‌های گوناگون و یکپارچگی و هماهنگی را در کل بافت روستا ایجاد می‌کند و شاخص تراکم و سلسله‌مراتب فضایی نیز که ارتباط قلمروهای مختلف محیط زندگی روستائیان را تعریف و به تبیین مراتب و نحوه ارتباط آن‌ها می‌پردازد و حریم فضاها و عناصر ارتباطی هر یک را تعیین می‌نماید، موجب انسجام ساختار بناها می‌شود. (۳) عامل وضوح‌پذیری: به اعتقاد **سایانی^۹ (۲۰۱۲)**؛ جزئیات معمارانه در نماها زمانی از وضوح بیشتری برخوردار است که به ارتباط آن‌ها با مصالح و موقعیت ابزار روشنایی توجه شود. **سهرابیان و حبیب (۲۰۱۵)** و **ویتچ و نیوشام^{۱۰} (۱۹۹۸)** معتقدند استفاده از رنگ مصالح مناسب موجب هماهنگی و تعادل عملکرد فضا می‌شود و رنگی که توسط نور ایجاد می‌گردد تجربیات احساسی و ذهنی متفاوتی را در طی روز برای افراد به عینیت می‌بخشد. بنابراین ادراک انسان بر اساس آنچه در محدوده دیدش باشد، متفاوت است، شاخص‌های نور و روشنایی، رنگ و مصالح بر رفتارها، روحیات، بازدهی و کارایی فرد در محیط اثرگذار است که با گشایش فضایی از طریق کاهش توده برای افزایش فضا این عوامل مؤثرتر خواهد بود. (۴) عامل خوانش محیط: پژوهش‌های **غفاری و فلامکی (۲۰۱۵)** و **حمه‌جانی و همکاران (۲۰۱۸)** شاخص نشانه را در ادراک معانی محیط و خوانش آن بسیار مؤثر دانسته‌اند. به اعتقاد **نوذری و توکلی‌کازرونی (۲۰۱۸)** اغلب چیزهایی که توسط حس بصری دریافت می‌شوند به مدد خوانایی است. این پژوهش نیز نشان داده است، سیمایی که دارای هارمونی و تناسب هستند موجب تقویت ادراک بصری و شکل‌گیری تصویر ذهنی واضح و مطلوب در ذهن ناظران می‌شود. زمینه و افق روستا در ترکیب کل عناصر و بافت‌های درشت‌دانه

9. Casciani

10. Veitch & Newsham

فضای روستایی طولانی‌تر باشد، امکان بیشتری برای تبدیل شدن به یکی از عناصر ثابت و قابل اتکا در نقشه‌های ادراکی نسل‌های گوناگون روستا وجود دارد. لذا در محیط روستایی باید به این نکته توجه شود که هر کدام از این عناصر در صورتی تبدیل به نشانه می‌شود که هم به لحاظ فرمی بیشترین حد خوانایی را داشته باشد، هم به لحاظ موقعیت قرارگیری در سازمان فضایی به نحوی باشد که ویژگی‌های ریخت‌شناختی و طبیعی آن محیط، همگون و منسجم بوده و دارای چشم‌اندازی مطلوب باشد.

تشکر و قدردانی

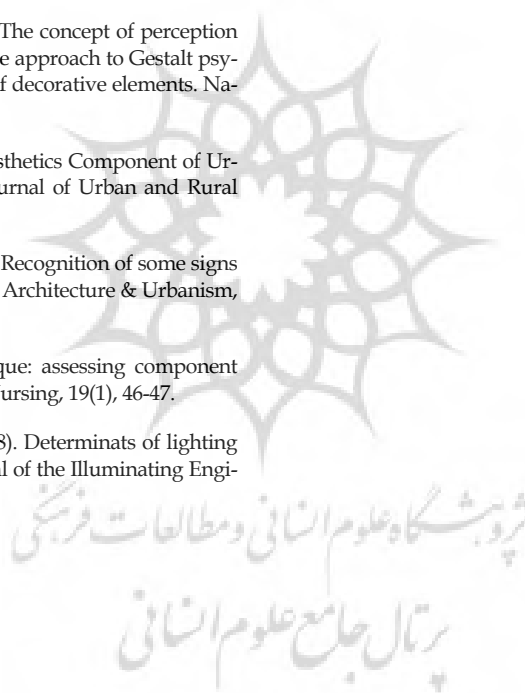
این مقاله در راستای رساله دکتری معماری نگارنده سوم به راهنمایی نگارندگان اول و دوم در دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی تهران انجام شده است.

References

- Ahmadi, S., Sadeghloo, T., & Shayan, Hamid. (2018). Investigating and Analyzing Effective Factors on the Physical Landscape Change of Villages in Metropolitan Areas (Case Study: Northern villages of Mashhad Metropolitan). *Journal of Rural Research*, 10(4), 684-697.
- Azmati, S. Muzaffar, F. Hosseini, B., & Saleh Sadeghpour, B. (2017). University-Based Design Principles of Open spaces Creative Vitality and Social Interaction. *Journal of Research in Educational Systems*, 11 (37), 179-200.
- Aghelmand, S., & Bakhtiari, N. (2015). Improving the visual comfort of citizens by emphasizing the sky line in the urban landscape (case study: Veterans Square in Urmia). *International Conference on Man, Architecture, Civil Engineering and the City*, Tehran, Iran.
- Arnheim, R. (2014). *The Dynamics of Architectural Form; Forces of Visual Perception in Architecture*. Translation: Mehrdad Ghayoumi Bidhendi. Tehran: The organization for researching and composing university textbooks in the humanities (SAMT).
- Adelvand, P., Ghashghaei, R. (2011). The shared landscape: what does aesthetics have to do with ecology? *MANZAR*, 3(13), 36-41.
- Azarniush, M., Ravanjo, A. (2015). Investigating Visual Contamination and its Indicators in the Cities of Iran (The Case of Shushtar). *Journal of art faculty*, 3(6), 72-92.
- Barati, N., Soleimannejad, M.A. (2012). Perception of Stimuli in Controlled Environment and Gender Impact on It Case Study: Faculty of Architecture and Urbanism Students at the International University of Imam Khomainsi, Qazvin, Iran. *Bagh-e Nazar*, 8(17), 19-30.
- Carmona, M. (2015). *Public Places, Urban Spaces: Various Dimensions of Urban Design*, Third Edition. Tehran: University of Tehran Press.
- Casciani, D. (2012). *ELSE, Experience Of Lighting Sustainability in The Environment*. Cumulus, Helsinki.
- Douglas Porteous, J. (2004). *Environmental Aesthetics: Ideas, Politics and Planning*. Taylor & Francis e-Library.
- Daviran, E., Khodaei, D., Gholami, S., Daneshdoust, M. (2013). Measurement of Visual Comfort Components in Urban Landscape (with Emphasis on Hosseinieh Azam Zanjan). *Journal of geography and environmental studies*, 1(3), 45-60.
- Feriancová, L., Kuczman, G., & Toth, A. (2012). Approaches and solutions to public spaces villages. In *Environment - Journal for Theory and Care for the Environment*, 46(4), 209-213.
- Feriancova, I. (2013). The role of landscape architecture in rural development, *mendelnet*, 2013, 516-520.
- Golchin, P., Naroui, B., Masnavi, M.R. (2012). Evaluating Visual Quality of Educational Campus Based on Users Preferences: The Case of Sistan and Balouchestan University, Iran. *Journal of environmental studies*, 38(2), 135-150.
- Ghafari, A & Falamaki M. M. (2015). Reflection of Semiotic Ideas in the Reading of Architecture: Structuralist and Post-Structuralist Approaches. *Journal of Applied Environmental and Biological Sciences*, 5(1): 49-55.
- Hanachi, P., Azadaramaki, M. (2013). Visual perception of the place of teens by teens. *Motaleate shahre irani-eslami*, 2(7), 87-98.
- Hosseini, B., Allalhesabi, M., Nasabi, F. (2011). Analyzing Urban Environment Regarding Visual Quality (Case Study: Visibility in Old Fabric of Bushehr). *Hoviatshahr*, 5(8), 83-91.
- Hamejani, Y., Bayazidi, A H., & Sahabi, J. (2018). A Qualitative Study of Implications of Meaning in Hawraman-Takht Architecture from Semiotics Perspective. *Bagh-e Nazar*, 14 (57), 62-45.
- Jam, F., Azmati, H. M. Qanbaran, A., & Saleh Sadqpour, b. (2019) Identification and Classification of Architects' Mental Patterns in Aesthetic Judgment of Residential Building Façade, Using the Q- Factor Analysis. *Journal of Architectural Thought*, 3 (5), 141-154.
- Jančovičová, M. & Štěpánková, R. (2012). Methods of making public areas to Vidienku. *Acta Horticulturae ET Regiotechnologiae*, 15(2), 44-49.
- Jamkasa, M. (2010). Rehabilitation of the Valuable Rural Texture. *Journal of housing and rural environment*, 29(131), 68-72.
- Krin, T., Benjour, L. (2013). Problems and theories of sensory perception in contemporary philosophy. Translation: Yaser Pouresmaeil. Tehran: Hehmat.
- Lokocza, E., Robert L, R., JaritaSadlerb, A. (2013). Motivations for land protection and stewardship: Exploring place attachment and rural landscape character in Massachusetts. *Landscape and Urban Planning*, 99 (2), 65-76.
- Mahdi Nejad, J., Sharghi, A., & Asadpour, F. (2019). A Theory of Thoughts to Explore the Concept of Visual Aesthetics Affecting the Quality of People's Perception of Rural Landscapes. 1st international and the 5th national conference on sustainable architecture and urban. Tehran Iran.
- Modiri, A., Nollahioskouei, N. (2014). Assessing Visual-Spatial Perception of the Imam Hussein Square. *Motaleate Shahri (Journal of URBAN STUDIES)*, 3(11), 75-84.
- Momeni, M. (2002). *Geography of the World (Unpublished Book)*. Tehran: Shahid Beheshti University.
- Mirkarimi, H., Saeidi, S., Mohammadzadeh, M., Salmanmahini, A. (2014). PCA Method in Landscape Visual Quality Assessment, Case study: Ziarat Watershed of Golestan Province. *Scientific journal database*, 40(2), 451-462.
- Najafqoli Pour Kalantari, N., Etesam, A., & Habib, F. (2017). Check in architectural geometry and proportions of the golden Iran (Case Study: Tabriz traditional houses). *International Journal of Urban and Rural Management*, 16 (46), 491-477.
- Nozari, Z., & Tavakoli Kazeruni, M. (2018). The role of territory and legibility on the residential complex (case study of Sattarkhan Shiraz residential complex). *Third International Conference on Civil Engineering, Architecture and Urban Design*. Tabriz, Iran.
- Pakzad, J. (2010). *The thought of urbanization from space to place*. Third volume, First Edition. Tehran: Shahidi.

- Sedaghati, A., Dortemi, Sh. (2017). Assessment of Visual Quality and the Perception of Landscapes in the Roads Leading to City (Case Study: Bojnord City). *Journal of geography and environmental studies*, 6(21), 91-108.
- Salacova, M. (2012). Principles of rehabilitation and rural development in the Czech Republic. In *Environment - Revue on Theory and Care for the Environment*, 46(4), 186- 192.
- Sarafin, M. (2012). Rural futures in the range of architecture - the village versus town. In *Environment Revue on Theory and Care for the Environment*, 46(4), 199-203.
- Steelman, T. A., & Maguire, L. A. (1999). Understanding participant perspectives: Methodology in national forest management. *Journal of policy analysis and management*, 18(3), 361-388.
- Shams Dolatabadi, S. Muzaffar, F. Malek, N and Bahram Saleh Sadghpour, p. (2019). Characteristics and elements of primary school open space's design based on EI in learning process from professional's perspective. *Technology of Education Journal (TEJ)*, 13 (2), 413- 423.
- Shamili, F., & Ghafoorifar, F. (2018). The concept of perception and visual communication with the approach to Gestalt psychology and Fermi structuralism of decorative elements. *National Archives*, (16), 216-196.
- Sohrabian, G. & Habib, F. (2015). Aesthetics Component of Urban Night Scape. *International Journal of Urban and Rural Management*, (41), 204-187.
- Torkashvand, A., & Majidi, S. (2013). Recognition of some signs in urban spaces. *Journal of Iranian Architecture & Urbanism*, (6), 15-5.
- Windle, P. E. (2004). Delphi technique: assessing component needs. *Journal of PeriAnesthesia Nursing*, 19(1), 46-47.
- Veitch, J. A, & Newsham, G. R. (1998). Determinants of lighting quality, State of the science. *Journal of the Illuminating Engineering Society*.

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی